

ЛАНДШАФТ ФЕНТЕЗІ: ТИПОЛОГІЯ ЖАНРУ

Наприкінці ХХ століття теорія жанрів літератури пережила інтенсивний та дискусійні періоди. Тектонічні зрушення у розвитку оповідальних форм, перебудова роману, поява нових літературних форм (наприклад, таких як «фентезі», «горор» тощо) засвідчили історичну модифікацію структури та системи жанрів. У цьому процесі не останню роль відіграв вплив нових (або оновлених) наукових дисциплін, таких як лінгвістика тексту, рецептивна естетика, теорія комунікації.

Жанр фентезі як літературна течія і піджанр фантастики в українській та зарубіжній літературах набув особливої популярності на зламі ХХ – ХХІ сторіч і найбільшою мірою оприявнюється сьогодні в літературі та кінематографі.

Фентезі (англ. *fantasy*) – жанровий різновид фантастики, у якому при її запереченні використовуються ірраціональні мотиви чарівництва, магії, лицарського епосу у поєднанні з реалістичною нарацією <...>, змальовуються віртуальні світи із середньовічним антуражем, нетехнічною психологією, де роль науки виконує магія [2, с. 693].

Мета фентезі – дослідження світу, прихованого за повсякденністю. Фантазія спонукає читача втілити у реальність своє бачення, засноване на духовному пошуку істини та добра. Фентезі допомагає «змусити читача не лише роздивитися «зворотний бік реальності», але, здійснивши духовне зусилля, усвідомити «єдність світу» у багатстві його вимірів» [1, с. 116]. Тому фентезі таке популярне серед підлітків із їх чорно-білою рецепцією реальності, загостреним відчуттям справедливості, потребою відмежуватися від жорстокості й реальності дорослого світу, світу батьків і зануритися у вигаданий ірреальний світ, що існує поряд із реальним і часто протистоїть йому як опозиційний.

Витоки фентезі сягають творчості американського письменника Роберта Говарда (1906-1936), який став класиком жанру «героїчного

фентезі». У своїх повістях про Конана Говард, по суті, проголосив «правила гри», якими надалі керувалися інші автори, які писали в жанрі фентезі.

Ключовими рисами фентезі є: запозичення з міфології та фольклору; фантастичні події, що вкраплюються у внутрішню цілісне місце дії; використання казкових мотивів; фантастичні істоти; чарівні предмети; надприродні явища; магія і чаклунство; протистояння добра і зла; паралельне існування реального та вигаданого (фантастичного / ірреального) світів; квестовий характер сюжетобудови.

Поява нових піджанрів у фентезі стала наслідком контркультурних рухів 1960-х років. Піджанрова диференціація насамперед спричинена антитетичною реакцією на трилогію Толкіна «Володар перснів». Фентезійними творами прозаїк народив середовище мімікрії, а народження піджанрів перетворилося в елемент подолання стандартів Толкієнівського жанру *fantasy* та його тропіки. Таким чином, залежно від хронотопу, системи персонажів, особливостей сюжетобудови фентезі поділяється на піджанри (різновиди). Сьогодні є сенс говорити про високе фентезі, героїчне фентезі, темне фентезі, міське (урбан) фентезі, технофентезі тощо. Хоч усі різновиди фентезі і об'єднують спільні жанрові ознаки, проте кожен із різновидів має свої особливості.

У сучасній українській літературі до авторів, які створили фентезі, можна віднести Володимира Арєнєва, Ольгу Войтенко, Марину і Сергія Дяченків, Олену Захарченко, Дару Корній, Галину Малік, Марину Муляр, Галину Пагутяк, Георгія Почепцова, Валерія Шевчука та ін. Українське фентезі має свої особливості, часто закорінені в український фольклор та міфологію.

Найпопулярнішими різновидами фентезі сьогодні є урбанфентезі та технофентезі. Прикладом міського (урбан) фентезі, яке нині набирає особливої популярності, можна вважати повість Олени Захарченко «Метро до темного міста». У міському фентезі події відбуваються в мегаполісі та присутні наративи міста: метро, хмарочоси, магістралі, міські квартали, бульвари, урбаністична топоніміка, технічні винаходи, які можуть бути реалізовані лише в

місті. Елементи урбанфентезі також подибуємо в трилогії Ольги Войтенко «У світлі світляків».

Таким чином, можна підсумувати, що фентезі як різновид фантастики переживає сьогодні інтенсивний розвиток та викристалізовується у піджанрових різновидах, які перебувають на стадії формування та розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інтермедіальні виміри літератури фентезі. Збірка матеріалів наукового семінару Центру з Дослідження Літератури Фентезі при Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (20 квітня 2016р.) / Ред. Рязанцева Т. М., Канчура Є.О. Київ, 2016. 72 с.

URL: http://www.ilnan.gov.ua/media/k2/attachments/zbirka_2016.pdf (дата звернення: 28.03.2024).

2. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів та ін. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 753 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hromiak_Roman/Literaturoznavchyi_slovnuk-dovidnyk.pdf (дата звернення : 27.03.2024).

ПРОЦІК Ірина

д-р філол. наук, доцент, м. Львів

КОПАНИЙ М'ЯЧ, КОПАНА, СОЮЗНЯК Й ІНШІ НАЗВИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ФУТБОЛЬНОЇ ГРИ: ТЕРМІННІ ПОШУКИ УКРАЇНЦІВ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Унормування сучасних українських галузевих терміносистем – одне з нагальних завдань, яке фахівці й мовознавці роками намагаються розв'язати після відновлення української незалежності, коли потребу упорядкування та кодифікування національної термінології, зросійщеної в період советського тоталітаризму, визнано пріоритетною. Одним із шляхів удосконалення української термінології, яким нехтують через необізнаність з історією розвитку системи спеціальних назв, є